

Věra Horváthová Sametovou naději vystřídal strach o život

K nám domů vždycky chodilo hodně návštěv. Teta tety, babiččin bratranec z druhého kolene, anebo rodina z toho či jiného města to při cestě kdovíkam vzala nejdřív přes nás. Bylo to moc fajn – tak moc, že se táta jednou rozhodl připevnit na vchodové dveře ceduli, kterou si přinesl ze stavebních prací, že „z důvodu nakažlivé nemoci je zde až do odvolání nařízena karanténa“.

A takhle jednou vidím stát před naším domem strýce Bandyho, jak ji čte a už už otáčí nožku k odchodu. Rychle jsem mu běžela otevřít a vysvětlila mu, že je to tátův fór a všichni jsme zdraví. Měl radost, ale přesto si nás s mámou nenápadně prohlížel.

Ježíš, jak on byl nadšený! Mohlo se zdát, že z našeho zdraví, ale přinesl mámě velkou novinu: „Věruško, tak konečně můžeme!“ vykřiknul radostí. „Konečně můžeme my Romové zase něco dokázat!“ dodal, sotva se nadechl.

Vypadalo to, jako by nám přišel říct, že našel zlato.

Byla jsem v té době dítě. Sametová revoluce přišla, když jsem byla v první třídě. Jak dlouho po listopadové revoluci k nám tenkrát Bandy přišel, už nevím, ale byla už svoboda.

„Zakládá se romská občanská iniciativa a my tady v Lenešicích můžeme taky!“ dodal Bandy. Ti dva na mě v tu chvíli působili jak vycházející slunce – tak krásní, živoucí, vstupující do nového dne a nového života. Máminy ruce upatlané od těsta na nudle objímaly strýcovy mohutné paže a stihly mu i setřít slzu radosti.

A začalo to.

Máma zasedla za psací stroj a cvakala a cvakala. Zanedlouho byla schůze, kde se sešli snad všichni Romové z celého okresu. Jak to můžu vědět, i když jsem tam nebyla? No přeci jsme měli doma přihlašovací lístky a legitimace s fotkami. Všichni byli nadšení, šťastní a všichni prostě chtěli. Strejda Pepa byl zvolen za předsedu, máma místopředsedkyni a táta měl na starosti finance organizace. Někdo si může říct, že to byl šikovný rodinný podnik, ale byli řádně zvoleni.

Dodnes vzpomínám na jejich cesty na schůze do Prahy, jak mi máma vyprávěla o Emilovi Ščukovi, že je to inteligentní pán, myslí to dobře a snad mu to vydrží. O panu Holomkovi a panu Giňovi a dalších. Taky jak jsme měli doma pořád zahuleno, protože ROI Lenešice prostě sídlila u nás v kuchyni.

Škoda, že jsem si neschovala alespoň jeden z plakátů, které jsme doma psali ručně. Dostala jsem prostor se výtvarně realizovat a dnes se divím, že mé kreativní nápady bez problémů procházely výstupní kontrolou. Představte si děcko, které píše a malůvkami zkrášluje oznámení:

*MO ROI Lenešice pořádá
ROMSKOU ZÁBAVU
K tanci a poslechu hraje RYTMUS 84.*

V té době byla tahle kapela neuvěřitelná pecka a vlastně je dodnes. A taky jsem musela čokolády ZORA ovazovat mašlí, protože si máma se strejdou Pepou usmysleli, že až se na zábavě vyhlásí dámská volenka, tak si pánové zakoupí tu nazdobenou čokoládu a zamíří s ní k ženě, kterou tak vyzvou k tanci. Dnes bych řekla, že to byl skvělý nápad.

Další peckou bylo, když ROI Lenešice přijela ze schůze v Praze s romskou gramofonovou deskou. Její písně se každému dostaly pod kůži. Dodnes, když zaslechnu některou z těch známých melodií, jako bych se ocitla doma. Nikdo neumřel, nikdo není nemocný. Starosti sice byly, protože se zdražilo všechno, co mohlo, a dospělí přicházeli o práci. A pociťovaly jsme to i my, děti. I přesto byli všichni Romové hrdí. „Ano, tu krásnou hudbu děláme my a teď si ji můžete poslechnout.“

Za čas se prostřednictvím místního rozhlasu nesl k lidem ve vesnici mámin hlas. Měla projev po zabití jednadvacetiletého Roma Emila Bendíka, kterého v únoru 1991 ubili k smrti v Lipkově u Klatov. V srpnu téhož roku do klubu královéhradecké ROIky vhodila skupina „mladíků“ cihlu a smrtelně zranila Josefa Sztojku.

Skinheads.

To byla další daň za svobodu, kterou platil každý z nás.

Moji spolužáci se stali skinheady. Škola, do které jsme chodili, byla jednou pomalovaná svastikami a nápisy, že máme jít my, Romové, do plynu. Na školních lavicích se objevovala vyrytá jména jako Dan Landa a Orlík. V té době bylo normální, že skinheadi útočili na obydlí Romů. Skupina Orlík měla hrát i v našem kulturním domě. Všichni jsme se báli. Zaslechla jsem tenkrát i slovo domobrana. Tenkrát poprvé. ROI Lenešice v čele s mámou se vypravila na městský výbor a na policii a požadovala policejní ochranu před každý romský dům.

Koncert se nekonal.

Se svobodou přišel strach. Jsem ze severních Čech a tam bylo opravdu mnoho příznivců holých lebek. Praha byla taky krutá. Můj bratranec Marek dostával natlučeno o sto šest. Stačilo, že šel po ulici, a bylo. Někdo může namítnout, že to nebyli skinheadi. Sami si tak v té době říkali, protože nevěděli nic o původním antirasistickém významu tohoto hnutí a jeho znacích – proč si holí hlavu a obouvají těžké boty. Takže ano, v devadesátkách to byli skinheads. Dnes to jsou neonacisté – už se prostě dočetli co a jak. Tehdy ještě měli zkreslené informace, internet začínal.

Ale já jsem to měla ve škole z první ruky, a dokonce jsem měla na toto téma referát. „Jakmile má bílý tkaničky v gládách, tak běžte daleko od něj,“ poučovala jsem. V televizi ukazovali demonstraci a kdosi šel proti bílým tkaničkám. „To jsou anarchisté, oni jsou s námi!“ upřesnila jsem svůj výklad.

Na druhou stranu, člověk dříve alespoň jasně věděl, kdo ho nenávidí. To, že nás mohou zabíjet, a prezident udělá jen to, že přinese věnec na pohřeb, jsem tenkrát nedokázala pochopit, jakkoli mám Václava Havla ráda a vážím si ho.

Když mě v dospělosti osud zavedl na filmovou školu do Písku, stála jsem u Otavy a myslela na utonulého osmnáctiletého Tibora Danihela, kterého přívrženci skinheads zahnali do řeky a bránili mu z ní vylézt. A na mladou mámu čtyř dětí, Helenu Biháriovou, kterou parta vrchlabských skinů zahнала do ledového rozvodněného Labe a nechala ji v něm utopit.

Ze schůzí z Prahy už máma se strejdou Pepou nejezdili nadšení. Celá tahle věc s neonacisty a zabitím vícera Romů jako by všem vzala dech. Snažíte se, chcete žít v souladu s ostatními, a ono to zkrátka nejde. Jste automaticky vinni.

Ale čím jsme se provinili?

„Ona nemůže za to, že se narodila jako cikánka!“

Takhle mě bránila kamarádka, když mě spolužák častoval nadávkami. Jako dítě jsem se bránit neuměla. V pubertě to byl osobní boj, protože jsem šla na internátní školu a partička „příznivců“ bydlela o patro níž. Takže jsem si to vynahradila po svém tím, že jsem přestoupila na školu v Mostě, kde jich bylo ještě mnohem víc. Ale školu navštěvovalo i hodně Romů a síly byly vyrovnané. V dospělosti jsem začala chodit na demonstrace a aktivně pomáhat pravdě. A to dělám dodnes, protože je to pořád potřeba.

Byla to doba velkých extrémů. Mé vzpomínky jsou poznamenané smrtí nevinných. Přesto dodnes pociťuji vděčnost, že jsem mohla být u zrodu zrovna téhle kapitoly dějin.

Vyšlo 16. 11. 2019 na serveru Romea, otiskujeme autorkou mírně přepracované.

Věra Horváthová Angel

Můj dlouholetý kamarád Angel je zajímavý člověk. Chcete vědět proč?

Nejen že je inteligentní, ale umí se i zasmát sám sobě – přitom je mucholapkou na komické historky. Tohle je pro mě měřítko fajn lidí, kterými se ráda obklopuju. Jednu z těch historek si dovolím vám vyprávět.

V devadesátých letech, když byl pubescent, se zdálo, že z Angela bude švihák a svou ladnou postavou bude zkrášlovat náš svět. Dnes však jeho tělo připomíná tak trochu sulc. Pracuje pro Evropskou komisi a jeho mohutná persona se pohybuje po ulicích Bruselu, ale vrací se i zpět za svou rodinou do Brna. Jak určitě všichni víte, v úřadech Evropské unie a dalších jejích orgánů se denně zasedá, pořádají se konference a volí se pro i proti.

A takhle Angel jednou ráno vstal s příjemnou náladou, oblékl si svůj nově zakoupený oblek v odstínu „Chtěl bych vypadat sexy a šik,“ tedy námořnické modři, nazul světle hnědé polobotky a u zrcadla si promnul mírně řidnoucí vlasové